18.2.2016 5/090/2016

Keskushallintoyksikkö

Pääjohtaja Esa Vesterbacka

Eduskunnan lakivaliokunnalle

KANSALAISALOITE LAPSIIN KOHDISTUVIEN SEKSUAALIRIKOSTEN RANGAISTUSASTEIKON KOVENTAMISESTA 6.5.2014
LAKIALOITE LAIKSI RIKOSLAIN 20 LUVUN 7 §:N MUUTTAMISESTA LA21/2015 vp

Rikosseuraamuslaitos esittää lausuntonaan seuraavaa:

Rikosseuraamuslaitos näkee kansalais- ja lakialoitteissa tärkeänä, että lasten turvallisuuteen ja koskemattomuuteen kiinnitetään erityistä huomiota. Rikosseuraamuslaitos katsoo, että aloitteisiin liittyy monia tekijöitä ja vaikutuksia, joita on arvioitava kokonaisvaltaisesti. Vaatimus siitä, että lapsen törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä tulisi määrätä vain ehdotonta vankeutta, ei ota huomioon tekojen ja tilanteiden erilaisuutta. Teon moitittavuuden kannalta on eri asia esimerkiksi se, onko kyseessä pienen lapsen hyväksikäyttö vai lähellä suojaikärajaa olevien nuorten seurusteluun liittyvä sukupuoliyhteys. Jälkimmäisen yleisyydestä on tutkimustietoa mm. koulu-terveyskyselyistä, jotka osoittavat peruskoululaistenkin (8-9 -luokkalaisten) seksuaalisen seurustelun yllättävän yleiseksi (20 %, vuoden 2015 kyselyn tulos).

Rangaistuksen vaikutusta on arvioitava uhrin, rikoksen tekijän ja koko yhteiskunnan kannalta. Lyhyenkin vankeuden haittavaikutuksista on paljon tutkimustietoa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ehdotonta vankeutta, yhdyskuntapalvelua ja rikosuusimista (2013) käsittelevän tutkimuksen mukaan lyhyelläkin vankeusrangaistuksella on uusimisriskiä lisäävä vaikutus. Lyhyt vankeusrangaistus mahdollistaa verkostoitumisen ja samaistumisen rikolliseen alakulttuuriin. Vankeusrangaistuksen vuoksi työ- tai opiskelupaikka ja asunto saatetaan menettää, vangin ja hänen perheensä taloudellinen asema heikkenee ja perheyhteyksien ja sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen vaikeutuu, jolloin syrjäytyminen lisääntyy. Tämä haittavaikutus ei kohdistu vain rikoksentekijään vaan koko yhteiskuntaan. Rikokseen urautuva henkilö tulee yhteiskunnalle kalliiksi sekä lisää potentiaalisten uhrien riskiä joutua rikoksen kohteeksi. Uhrin aseman parantamisen kannalta eri tyyppisten tukitoimien kehittäminen on vaikuttavampaa kuin tekijälle tuomittava ankara rangaistus.

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 Helsinki

Puhelin
029 56 88500

Faksi
029 56 65440

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi

vankilatuote.fi

Arvio vankiluvun kasvusta aloitteiden toteutuessa

Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittujen määrä on kasvanut lähes nelinkertaiseksi vuodesta 2009 vuoteen 2014 mennessä. Vuonna 2014 tuomioita oli kaikkiaan 116. Näistä oli ehdottomia vankeustuomioita 73 eli 63 %. Ehdottomien vankeustuomioiden keskimääräinen pituus oli 34,2 kuukautta. Tuomituista 14 oli 15–17-vuotiaita. Näistä kolme oli tuomittu ehdottomaan vankeuteen ja 11 ehdolliseen. Rikosseuraamuslaitos arvioi, että ehdotetut lainmuutokset saattaisivat lisätä juuri alle 18-vuotiaiden tuomittujen määrää. Nuorten ehdottomien vankeuksien lisääntyminen tulisi välttää. Vankeudella on merkittäviä haittavaikutuksia nuoren kehitykseen; vankeusrangaistus lisää nuoren uusimisriskiä. Tämä voi johtaa jopa kohonneisiin alaikäisten uhrien määriin. Tilastojen mukaan lähes kaikki alle 18-vuotiaina vankilasta vapautuneet syyllistyvät viiden vuoden seurantajakson aikana uuteen rikokseen, josta seuraa uusi ehdoton vankeusrangaistus tai yhdyskuntapalvelu.

Rikosseuraamuslaitos on arvioinut, että mikäli tuomittujen määrä pysyisi viime vuoden tasolla, lisäys vankien päivittäiseen keskimäärään olisi noin 30-40 vankia.

Seksuaalirikoksiin syyllistyneille tarkoitettu kuntoutus ja ohjelmat vankiloissa

Uusintarikollisuuden vähentäminen on yksi kriminaalipolitiikan yhteiskunnallinen vaikuttavuustavoite. Tutkimukset osoittavat seksuaalirikosten uusimisen varsin vähäiseksi. Seksuaalirikoksista tuomittujen uusintarikollisuus on ollut kansainvälisesti varsin runsaan tutkimuksen kohteena oikeuspsykologian saralla. Seksuaalirikosten uusimisasteen kuvataan olevan keskimäärin 13 prosentin luokkaa. Suomessa saadut tulokset osoittavat että seksuaalirikoksista tuomituista henkilöistä tuomittiin 6 % uudesta seksuaalirikoksesta.

Kansainvälisen tutkimustyön ansiosta tietämys seksuaalirikollisten kuntoutuksesta ja vaikuttavista kuntoutusmenetelmistä on merkittävästi täydentynyt. Tiedetään, että uusintarikollisuutta vähentävän kuntoutuksen tulee kohdentua rikollista käyttäytymistä aikaansaaviin riskitekijöihin, kuntoutuksen intensiteetin tulee vastata seksuaalirikollisten uusimisriskiä ja myös toteutuksessa tulee huomioida seksuaalirikollisten kyvyt, taidot ja muutosmotivaatio.

Kuntoutuksessa ei ajatella niin, että rikoksentekijällä olisi jokin parannettavissa oleva ominaisuus, vaan tavoitteena on lisätä yksilön kykyä hallita omaa käyttäytymistään keskittymällä erityisesti niihin tekijöihin, jotka lisäävät uusimisriskiä.

Vankiloissa on päivittäin noin 130 seksuaalirikoksesta (päärikoksena) tuomittua henkilöä. Erilaisilla kuntoutusohjelmilla voidaan pienentää heidän uusimisriskiään. Rikosseuraamuslaitoksessa on käytössä kaksi seksuaalirikollisille tarkoitettua kuntoutus-ohjelmaa; ryhmämuotoinen STOP-ohjelma sekä Uusi Suunta -yksilökuntoutusohjelma. Lisäksi seksuaalirikoksista tuomitut voivat osallistua muuhun kuntouttavaan toimintaan

kuten päihdekuntoutukseen, väkivaltarikollisille suunnattuun kuntoutukseen sekä yksilöpsykoterapeuttiseen toimintaan. Myös lääkehoito voi tulla kysymykseen.

Vuodesta 1999 lähtien on ollut käytössä seksuaalirikoksista ehdottomaan vankeuteen tuomituille tarkoitettu pitkä, noin 8 kuukautta kestävä STOP-ohjelma, joka perustuu englantilaiseen Sex Offender Treatment Programme -ohjelmaan. Ohjelma on käytössä Riihimäen vankilassa, mutta siihen ohjataan vankeja kaikista suljetuista laitoksista. Ryhmämuotoinen STOP-ohjelma on tarkoitettu sekä lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä että raiskauksesta tuomituille henkilöille, joilla jäljellä oleva rangaistusaika on noin vähintään vuosi. Stop -ohjelmaan valitaan vankeja, joiden uusimisriski arvioidaan keskikorkeaksi tai korkeaksi. Tavoitteena on muun muassa lisätä vankien motivaatiota välttää uusia rikoksia sekä kehittää tätä edistäviä itsehallintakeinoja. Ohjelman aikana lisätään uhriempatiaa sekä heikennetään seksuaalisesti vääristyneitä ajattelurakenteita. Ohjelmassa vangit oppivat tehokkaita ja realistisia keinoja välttää ja kontrolloida uusimisen kannalta kriittisiä riskitilanteita.

STOP-ohjelman tähänastisia tuloksia voidaan pitää hyvinä, sillä tutkimuksen[1] mukaan Stop-ohjelman läpi käyneistä uuteen seksuaalirikokseen tuomittiin noin 6 % noin seitsemän vuoden seuranta-aikana, kun taas verrokkiryhmän osalta vastaava luku oli 11 %. Seksuaalirikollisten uusimista ennustivat aikaisemmat tuomiot seksuaalirikoksista, kontaktiton seksuaalirikos, vankeuden pituus sekä seuranta-ajan pituus.

Yksilötyönä toteutettava seksuaalirikollisille suunnattu Uusi suunta -ohjelma on ollut käytössä noin viisi vuotta ja se on kehitetty erityisesti niille tuomituille, joille STOP-ohjelman valintakriteerit eivät täyty tai eivät kykene toimimaan ryhmässä. STOP-ohjelmaa käytetään tarvittaessa Uusi Suunta-ohjelman jatkohoitona.

Uusi suunta -ohjelman kohderyhmä on laaja, sillä se sopii sekä miehille että naisille sekä myös rikoksen kieltäjille. Ohjelmaa voidaan toteuttaa myös englannin kielellä tai tulkin avustuksella. Ohjelmaan kuuluvat aiheet ovat: teosta puhuminen, mistä siinä oli kyse sekä mitä tarvitaan, jotta tekijä ei enää syyllisty rikokseen. Ohjelma toteutetaan 16 istunnon sarjana, jolloin istuntoja on 1-2 kertaa viikossa. Suomessa ohjelmaa käytetään sekä vankiloissa että vapaudessa. Siihen osallistuu vuosittain noin 60 - 70 vankia tai yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakasta. Ohjelmankäyttöä on tarkoitus lisätä.

Rikosseuraamuslaitos korostaa, että vankiloiden tarjonta seksuaalirikoksiin syyllistyneille tarpeellisesta uusintarikollisuutta vähentävästä kuntoutuksesta ei voi olla hyväksyttävä peruste sille, että rangaistusasteikkoa korotettaisiin. Sosiaali- ja terveyshuollossa tulee lisätä palveluja sekä vankilasta vapautuvien hoitojatkumoiden tarpeisiin että ennalta-ehkäisevästi niille, joilla on taipumusta lainvastaiseen seksuaaliseen käyttäytymiseen. Vankeuden jälkeisiä tukitoimia ei ole juuri lainkaan tarjolla seksuaalirikollisille.

[1] Laaksonen, T. & Tyni, S. Kognitiivis-behavioraalisen STOP-kuntoutusohjelman vaikuttavuudesta suomalaisilla seksuaalirikosvangeilla. Sosiaalilääketiede. Vol 52, Nro 4 (2015).

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 Helsinki

Puhelin
029 56 88500

Faksi
029 56 65440

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

Www-osoite
rikosseuraamus.fi

vankilatuote.fi

Aloitteiden toteutumisen taloudelliset vaikutukset Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan

Noin 30-40 vangin lisäys tarkoittaisi täytäntöönpanokustannusten kasvua noin 1,9 - 2,5 miljoonaa euroa vuodessa Yhden vankivuoden kustannus on noin 63 000 euroa vuodessa (ilman terveydenhuoltoa).
Uusintarikollisuutta vähentävän kuntoutuksen ja toimintaohjelmien lisäystarpeista aiheutuvat taloudelliset vaikutukset arvioidaan olevan noin 330 000 € vuodessa. Yhteensä taloudelliset vaikutukset Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan olisivat noin 2,23 – 2,85 miljoonaa euroa vuodessa.

Rikosseuraamuslaitos korostaa, että vaikka rangaistusasteikkoja tai niiden korotuksia ei sinänsä voida perustella taloudellisilla näkökohdilla, lainuudistuksissa joudutaan kuitenkin ottamaan taloudelliset realiteetit huomioon.